

13.9.2011

Saamen kielen ja maorin kielen elvyttäminen -seminaari, Eduskunnan Pikkuparlamentti, Helsinki, 13.9.2011 9.00–15.00

Saamelaiskäräjät järjesti Helsingissä seminaarin saamen ja maorin kielten elvyttämisestä ja voimistamisesta. Seminaari oli osa opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämää saamen kielen elvyttämishojelman suunnittelua. Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut toimikaudeksi 1.10.2010–31.12.2011 saamen kielen elvyttämishojelman laatimisen työ- ja ohjausryhmän. Työryhmän tehtävänä on arvioida saamen kielen tilannetta ja sen parantamiseksi tehtyjä toimenpiteitä kaikkien kolmen Suomessa puhutun saamen kielen osalta ja arviointiin perustuen laatia ehdotus kokonaisvaltaiseksi ja pitkäjänteiseksi saamen kielen elvyttämishojelmaksi. Saamen kielen elvyttämishojelma mainitaan myös pääministeri Jyrki Kataisen ensimmäisen hallitusohjelman tavoitteissa.

Saamen kielen ja maorin kielen elvyttäminen -seminaarin yhtenä tavoitteena oli tiedottaa saamelaiskäräjien tavoitteista ja toimenpiteistä säilyttää ja kehittää saamen kieltä sekä ylläpitää sen elinvoimaisuutta. Tavoitteena oli myös tuoda esille positiivista mallia Uudessa-Seelannissa asuvan alkuperäiskansan, maorien, kielenelvyttämis- ja voimistamistoimenpiteistä.

Saamelaiskäräjät haluaa turvata saamen kielen tulevaisuuden niin saamelaisten kotiseutualueella kuin sen ulkopuolellakin. Tulevaisuuden tavoitteeksi saamelaiskäräjät asettaa saamen kielen ylläpitämisen ja kehittämisen koko valtakunnan alueella, saamen kielen palauttamisen sen menettäneille saamelaisille sekä saamen kielen aseman vahvistamisen saamelaisyhteisöä kannattavana kielenä. Seminaarilla saamelaiskäräjät halusi haastaa ja kannustaa eri tahoja työskentelemään saamen kielen vahvistamiseksi. Samalla oli mahdollisuus keskustella saamen kielen ja kulttuurin tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksista.

Seminaarin puhujiksi oli kutsuttu poliittisia, hallinnonalan ja saamen kielen tutkimuksen asiantuntijoita eri sektoreilta sekä edustajia eri saamelaisjärjestöistä tuomaan keskusteluun tavallisen kielenkäyttäjän näkökulmaa. Seminaarin avasi saamelaiskäräjien puheenjohtaja Klemetti Näkkäljärvi. Seminaarin pääpuheenvuoro kuului professori Tania M. Ka'aille, *Te Ipukarea* -kansallisen maorin kielen instituutin johtajalle Uudesta-Seelannista. Puheenjohtajana toimi oikeusministeriön kieli- ja demokratiayksikön johtaja Johanna Suurpää. Seminaarissa puheenvuoronsa pitivät myös; oikeusministeri Anna-Maja Henriksson, saamelaiskäräjien I varapuheenjohtaja Irja Seurujärvi-Kari, erikoissuunnittelija Mikko Cortés Téllez, vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet, tutkija Marja-Liisa Olt-huis, saamelaiskäräjien koulutussihteeri Ulla Aikio-Puoskari, Citysámit yhdistyksen varapuheenjohtaja Martti Laiti, kansanedustaja Johanna Ojala-Niemelä ja saamelaiskäräjien nuorisoneuvosten varapuheenjohtaja Laura Niittyvuopio. Seminaariin ilmoittautui ennakolta 82 osanottajaa, joista tilaisuudessa paikalla oli arviolta 50–70 henkeä.

Maorin kielen elvyttäminen

Maorin kieli sai vuonna 1987 aseman Uuden-Seelannin valtion virallisena kielenä. Maorin kielen elvyttäminen on ollut menestystarina, joka on niittänyt mainetta maailmanlaajuisesti. Tärkeimmiksi menestyksekkään maorin kielen ja kulttuurin elvyttämisen avaimiksi professori Tania Ka'ai nosti omassa puheenvuorossaan yhteistyön sekä sinnikkään ja peräänantamattoman uskon oman kielen elinvoimaisuuteen.

Moderni teknologian on ollut tässä työssä keskeinen väline. Modernin teknologian avulla on luotu uudenlaisia maorinkielisiä opetuksen ja kommunikaation kanavia. Innovatiivinen digitaalisen median käyttö on mahdollistanut maorinkielisen yhteisön luontevan ja tiiviin yhteydenpidon riippumatta siitä, missä maassa yhteisön jäsenet ovat tai elävät. Professori Ka'ai esitteli lyhyesti erilaisia instituuttinsa alaisia tutkimusprojekteja, joiden kaikkien tavoitteena on ollut kielen elvyttäminen, säilyttäminen ja kielen tuominen osaksi kaikenikäisten maorien arkea. Maorin kielellä on kehitetty mm. sähköinen sanakirja, joka on Internetissä vapaasti käytettävissä ja ladattavissa iPodille. Sähköinen maorin kielen sanakirja ei anna ainoastaan etsittyä sanaa, vaan sanakirja sisältää myös kuva- ja äänitemateriaalia, mikä tekee sanakirjapalvelusta kulttuurisen tietopankin.

Näkökulmia saamen kielen elvyttämiseen

Seminaarin puheenvuoroissa tuli toistuvasti esiin huoli saamen kielen tulevaisuudesta kireässä taloustilanteessa. Muun muassa puheenjohtaja Näkkäljärvi ja lappilainen kansanedustaja Ojala-Niemelä korostivat omissa puheenvuoroissaan, ettei heikko taloudellinen tilanne saa heikentää saamelaiden, Euroopan ainoan alkuperäiskansan, asemaa. Ministeri Henriksson totesi ihmis- ja perusoikeuksien vahvistamisen olevan keskeinen tavoite tällä hallituskaudella ja huomautti, että kielelliset oikeudet kuuluvat demokratian peruspilareihin. Lähes jokaisessa puheenvuorossa peräänkuulutettiin erityisiä toimenpiteitä koltan- ja inarinsaamen kielten elvyttämiseksi.

Varapuheenjohtaja Irja Seurujärvi-Kari toi puheenvuorossa esiin sen, ettei vuonna 2004 uudistettu saamen kielilaki ole toteutunut toivotulla tavalla, lähinnä siitä syystä, ettei lain toteuttamiseen ole riittäviä resursseja. Yksi lain ongelmakohtista on sen takaamien oikeuksien rajoittuminen pääsääntöisesti saamelaisten kotiseutualueelle. Kuten vähemmistövaltuutettu Biaudet huomautti, kielellinen yhdenvertaisuus kuuluu kaikille, asuinpaikasta riippumatta.

Saamen kielen elvyttämisen näkökulmasta yksi yhteinen huolenaihe on se, miten vastata muuttuvan maailman mukanaan tuomiin uudenlaisiin haasteisiin. Jo nyt yli puolet saamelaisista asuu perinteisen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kaupungistuneiden saamelaisten saamelaisuuden ilmentämisen muodot ja keinot ovat muuttuneet. Itsekin kaupunkisaamelainen varapuheenjohtaja Seurujärvi-Kari ilmaisi huolensa ns. ulkosaamelaisten kielen ja kulttuurin säilymisestä. Vaikka saamelaisalueen ulkopuolella asuvat saamelaiset ovat Suomen suurin saamelaisyhteisö ja Helsinki on Suomen suurin saamelaiskylä, ei näiden saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia tarpeita selvästi kukaan tiedosteta. Kielenelvytystoimia tulisikin suunnata entistä enemmän myös saamelaisalueen ulkopuolelle ja siten turvata kaikkien saamelaisten kielelliset oikeudet. Koulutussihteeri Aikio-Puoskari muistutti, että 2000-luku on ollut pitkään jatkuneista saamen kielen elvytystoimista huolimatta yhä kiihtyvää kilpajuoksua revitalisaation ja kielenvaihdon välillä.

Kokemuksia saamen kielen elvyttämisestä

Yksi keskeinen valmisteilla olevan saamen kielen elvyttämisohjelman tavoite on tuottaa konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja -suosituksia, jotka koskevat saamen kielen tutkimusta, opetusta, koulutusta ja kielenhuoltoa. Nämä ehdotukset ja suositukset tulevat perustumaan kokemuksiin jo käytössä olevista kielenelvytystoimista niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa sekä arvioon tulevaisuuden kielenelvytystarpeista. Saamen kielen ja maorinkielen elvyttäminen -seminaarissa kuultiinkin maorin kielen elvyttämisen menestystarinan ohella kokemuksia yksittäisistä toimenpiteistä saamen kielen elvyttämiseksi sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Saamen kielen elvyttämistoimien oma pieni menestystarina on ollut inarinsaamen kielen elvyttäminen. Erikoissuunnittelija Cortés Téllez painotti omassa puheenvuorossaan koulutuksen roolia kielen elvyttämisessä. Koulutus onkin ollut avainasemassa ponnisteluissa inarinsaamen kielen puolesta. Tutkija Olthuisilla oli ilo kertoa, että tarkan valintamenettelyn kautta inarinsaamenkieliseen intensiivikoulutukseen valitut ja koulutuksesta valmistuneet henkilöt työskentelevät nykyään mm. opettajina ja lastentarhanopettajina siirtäen oppimaansa kieltä nuorelle sukupolvelle. Ratkaisevaa on ollut koulutettujen innostuneisuus kielestä ja korkea motivaatio. Koulutukseen valittiin myös eisaamelaisia, mitä Olthuis piti välttämättömänä katoamisvaarassa olevan kielen pelastamiseksi.

Nuorten näkökulmaa keskusteluun tuonut saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston varapuheenjohtaja Niittyvuopio vakuutti suhtautuvansa saamen kielen ja kulttuuriin tulevaisuuteen positiivisesti. Niittyvuopio totesi saamen kielen olevan arvokkain lahja, jonka hän on isältään saanut ja jonka hän aikoo siirtää myös tuleville sukupolville. Sekä Niittyvuopio että erikoissuunnittelija Cortés Téllez peräänkuuluttivat saamelaisen median kehittämistä. Konkreettinen ehdotus kielenelvyttämistoimista saatiin, kun Citysámit yhdistyksen varapuheenjohtaja Laiti esitti Saame -talon perustamista pääkaupunkiseudun saamelaisien tarpeita varten. Saame -talo tarjoaisi Laitin mukaan pääkaupunkiseudun saamelaisille omakielisen kokoontumispaikan ja talossa voisi toimia mm. kauan kaivattu saamenkielinen päiväkot.

Yhteenveto

Saamen kielten elvyttämiseksi tärkeitä ovat hallinnolliset toimenpiteet, joilla taataan mm. saamen kielilain lainmukainen toteutuminen. Tärkeää on myös kansallisen ja kansainvälisen lainsäädännön tuki alkuperäiskansan kielelle ja kulttuurille sekä Suomen, Norjan ja Ruotsin halukkuus noudattaa kansainvälisiä alkuperäiskansoja ja ihmisoikeuksia koskevia asiakirjoja ja sopimuksia. Erityisen tärkeää on pyrkimys ratifioida kansainvälisen työjärjestö ILO:n yleissopimus n:o 169, jonka Norja ainoa saamelaisalueen valtioista on ratifioinut.

Mutta, kuten professori Tania Ka'ain puheenvuorosta kävi ilmi; kielen elpymiselle ja säilymiselle ratkaisevaa on kielenpuhujien yhteisön oma panos, päämäärätietoisuus ja peräänantamaton taistelu oman kielen ja kulttuurin puolesta. Tarvitaan kieliaktivisteja, esimerkillisiä yksilöitä, jotka omalla toiminnallaan rohkaisevat yhteisönsä jäseniä opiskelemaan ja käyttämään omaa kieltään. Saamelaisilla on paljon opittavaa maorien kielenelvytyksen menestystarinasta, erityisesti nykyaikaisen teknologian hyödyntämisestä. Teknologia tuo kielen ihmisten saataville ympäri maailmaa, tekee kielestä luontevan, arkipäiväisen kommunikaation välineen ja ennen kaikkea Internet ja muu interaktiivinen maailma ovat sitä todellisuutta, jota lapsemme – saamen kielen elpymisen kannalta ratkaisevat sukupolvi – elävät.